

Realisme en Complexiteit in Fotografiegebruik op Kinderboekomslagen:

De Waardering van Tweens en Volwassenen

Lysette (L.L.) Hartman

Afstudeerartikel voor de Master Communication Studies,
Faculteit Gedragwetenschappen, Universiteit Twente, Enschede

Oktober 2012

Afstudeercommissie:

Dr. Thomas van Rompay (eerste lezer)

Drs. Vanessa Okken (tweede lezer)

Samenvatting

In deze studie is onderzoek gedaan naar de waardering van realisme en complexiteit in fotografiegebruik op kinderboekomslagen door tweens. Daarnaast is er onderzocht in hoeverre de voorkeuren van tweens overeenkomen met wat volwassenen denken waaraan tweens de voorkeur geven. Data is verkregen via vragenlijsten, ingevuld door 49 jongere tweens (8 – 10 jaar), 44 oudere tweens (11 – 12 jaar) en 125 volwassenen. De resultaten bieden grotendeels bewijs voor de verwachting dat tweens realistische foto's op kinderboekomslagen prefereren boven onrealistische foto's. De hypothese dat tweens complexe omslagen verkiezen boven minder complexe omslagen wordt niet ondersteund. Daarnaast is gebleken dat volwassenen de voorkeuren van jongere tweens wel goed inschatten, maar niet van oudere tweens. Tot slot worden er wetenschappelijke en praktische implicaties van de resultaten gegeven en worden er suggesties gedaan voor toekomstig onderzoek.

Keywords: boekomslag, complexiteit, fotografie, genre, realisme, tweens

Abstract

This research is the first that examined tweens' appreciation of the use of realism and complexity in photography on book covers for children. Additionally, the level of agreement between tweens' preferences and what adults think tweens appreciate is explored. Data were obtained through questionnaires filled in by 49 younger tweens (8 – 10 years of age), 44 older tweens (11 – 12 years of age) and 125 adults. The results partly confirm the hypothesis that tweens prefer realistic photographs on book covers to unrealistic photographs. No support is found for the expectation that tweens appreciate complex photographs on book covers more than less complex

photographs. Next to that, the results showed that adults correctly infer the preferences of younger tweens, but incorrectly for older tweens. Finally, scientific and practical implications are discussed and suggestions for future research are presented.

Keywords: book cover, complexity, genre, photography, realism, tweens

Realisme en Complexiteit in Fotografiegebruik op Kinderboekomslagen:

De Waardering van Tweens en Volwassenen

Een omslag van een boek is hét visitekaartje van de inhoud. Voor een uitgever is het boekomslag zelfs een van de belangrijkste marketingcommunicatie-instrumenten (Yampell, 2005). Recentelijk is er door Piters (2008) onderzoek gedaan naar hoe een kinderboekomslag bijdraagt aan de voorkeursvorming bij kinderen. Zo blijkt dat zelfs meer dan een derde van de ondervraagde kinderen aangeeft een boek mee naar huis te nemen wanneer het een mooie omslag heeft. Ditzelfde onderzoek wijst uit dat de titel, de afbeelding en de flaptekst de belangrijkste onderdelen zijn waar kinderen van 7 tot en met 12 jaar naar kijken wanneer ze een boek zoeken. Een boekomslag speelt dus een belangrijke rol in het keuzeproces van kinderen voor een boek.

Het is aannemelijk dat een boekomslag die kinderen als aantrekkelijk ervaren, de aandacht trekt en de voorkeur van kinderen geniet. Maar hoe moet een aantrekkelijke kinderboekomslag eruit zien? Piters (2008) heeft hiervoor in zijn onderzoek gekeken naar een specifiek omslagelement: de afbeelding. Het blijkt dat kinderen van, over het algemeen, 7 tot en met 12 jaar de voorkeur geven aan foto's op een omslag boven getekende illustraties. Een interessante bevinding, aangezien op veel huidige kinderboekomslagen nog illustraties staan. Verder wetenschappelijk onderzoek naar de waardering van de toepassing van fotografie op kinderboekomslagen is daarom erg bruikbaar. Ondanks dat het onderzoek van Piters (2008) uitwijst dat een foto op een kinderboekomslag de voorkeur geniet, is het onduidelijk hoe fotografie exact moet worden toegepast op kinderboekomslagen. In het huidige onderzoek wordt daarom getracht dit gat in de literatuur op te vullen door specifieker te kijken naar de waardering van verschillende soorten fotografiegebruik bij kinderboekomslagen, namelijk naar het gebruik van verschillende maten van realisme en complexiteit. (Dit wordt later in de inleiding nader

toegelicht.) In tegenstelling tot het onderzoek van Pitera (2008) wordt er in de huidige studie gebruik gemaakt van gemanipuleerde boekomslagen.

Aansluitend bij het onderzoek van Pitera (2008) betreft de primaire doelgroep van dit onderzoek tweens, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen jongere en oudere tweens (8 – 10 jaar, dan wel 11 – 12 jaar). Tweens zijn kinderen in de tussenfase van kind naar tiener en de meeste marketeers definiëren tweens daarom als kinderen in de leeftijd van 8 tot en met 12 jaar (Siegel, Coffey, & Livingston, 2001). Siegel et al. (2001) beweren echter dat er een onderscheid gemaakt moet worden tussen jongere en oudere tweens, aangezien volgens hen kinderen van 12 jaar al 50 procent meer hebben meegemaakt in hun leven dan 8 jarigen. “That’s like comparing a 60 year old with a 40 year old”, aldus Siegel et al. (2001, p. 3). Daarnaast zijn oudere tweens mogelijk al begonnen met puberen. Bij meisjes begint de pubertijd namelijk tussen het elfde en vijftiende levensjaar en bij jongens meestal rond het veertiende levensjaar (Zimbardo, Johnson, & McCann, 2009). Volgens Westenberg (2007) is dit zelfs eerder, namelijk vanaf 10 jaar voor meisjes en vanaf 11,5 jaar voor jongens. Tijdens de pubertijd neemt bijvoorbeeld het intellectuele vermogen van kinderen sterk toe en ontwikkelen zij de vaardigheid om hypothetisch te denken (Delfos, 2004). Hiermee wordt bedoeld dat zij in staat zijn allerlei alternatieven te bedenken en die vervolgens te toetsen aan concrete feiten (Delfos, 2004). Jongere en oudere tweens verschillen dus in ervaring en cognitieve vaardigheden. Daarom wordt het onderscheid tussen deze twee groepen tweens meegenomen in het huidige onderzoek.

Praktisch gezien is het ook erg relevant om te weten wat kinderen interessant vinden aan boekomslagen. Tweens hebben zich namelijk in de loop van hun levensjaren ontwikkeld tot belangrijke consumenten. Kinderen van 12 jaar zijn volgens Valkenburg en Cantor (2001) al bekend met alle aspecten van consumentengedrag. Dit houdt in dat kinderen in die leeftijd

voorkeuren hebben en weten wat ze willen, op zoek gaan om deze behoeften te bevredigen, keuzes maken en aankopen doen en tot slot producten evalueren en alternatieven vergelijken (Valkenburg & Cantor, 2001). Niet alleen voor marketingdoeleinden is het relevant om te weten hoe een aantrekkelijke omslag eruit moet zien, maar ook omdat het blijkt dat het leesplezier van kinderen daalt naarmate ze ouder worden (Heesters, Van Berkel, Van der Sloot, & Hemker, 2007). Het is aannemelijk dat een mooie boekomslag de interesse wekt van een kind en dat dit bijdraagt aan de bereidheid om dat boek te gaan lezen. Zo laat literatuur op het gebied van productverpakkingen namelijk zien dat verpakkingen met bijvoorbeeld heldere kleuren en gratis cadeautjes invloed hebben op de productvoorkeur van kinderen (Ogba & Johnson, 2010).

Daarnaast is het zowel wetenschappelijk als praktisch relevant om te kijken of er een discrepantie zit tussen de esthetische voorkeur van tweens bij kinderboekomslagen en wat ouders denken waaraan kinderen de voorkeur geven. Oftewel: kunnen volwassenen zich goed inleven in de voorkeuren van tweens? Tweens zitten namelijk nog in hun esthetische ontwikkeling, wat invloed heeft op de manier waarmee zij naar fotografie kijken en fotografie beoordelen (Sharples, Davison, Thomas, & Rudman, 2003; Van Loon, 2007). Volwassenen daarentegen zijn verder esthetisch ontwikkeld, wat van invloed kan zijn op hun esthetische voorkeuren. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek van Liben en Szechter (2006) dat kinderen (8 – 10 jaar) andere voorkeuren hebben voor fotografie dan hun ouders. Het is dus interessant om te kijken of er een discrepantie zit tussen de voorkeuren van tweens en wat ouders denken waar tweens de voorkeur aan geven, aangezien ouders eerder bereid zijn een product aan te schaffen waarvan ze denken dat hun kinderen het mooi vinden. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek dat moeders eerder duurdere yoghurt kopen in een vrolijke verpakking dan iets goedkopere yoghurt in een neutrale verpakking, aangezien zij van mening zijn dat hun kinderen de vrolijk verpakte yoghurt eerder

zouden willen eten (Gelperowic & Beharrell, 1994). Ook spelen de meningen van kinderen en hun participatie in het besluitvormingsproces tegenwoordig een grote rol in moderne westerse families (Van der Linden, 2008). Met andere woorden, kinderen hebben veel invloed op het koopgedrag van hun ouders. Het is daarom belangrijk te weten of volwassenen de voorkeuren van kinderen goed inschatten.

Op basis van de bovenstaande argumenten is de volgende centrale hoofdvraag opgesteld:

Hoe waarderen jongere en oudere tweens realisme en complexiteit in fotografiegebruik op omslagen van fictieboeken voor kinderen en komt dit overeen met wat volwassenen denken waaraan tweens de voorkeur geven?

Dit artikel wordt vervolgd met een theoretische discussie waaruit hypothesen voortkomen. Om deze hypothesen te testen is er een kwantitatief onderzoek uitgevoerd onder tweens en volwassenen. Het artikel vervolgt met een beschrijving van de pilot, waarna de methode en de resultaten van de hoofdstudie aan bod komen. Tot slot worden de resultaten besproken in de discussie, waarin ook de beperkingen van de studie aan bod komen en suggesties voor toekomstig onderzoek worden gedaan.

Realisme

Zoals eerder genoemd staat op veel kinderboeken een illustratie op de voorkant van het omslag, terwijl uit onderzoek blijkt dat kinderen de voorkeur geven aan foto's. Piters' (2008)

onderzoek laat zien dat een foto op een voorkant van een griezelboek¹ de meeste kinderen tussen de 7 en 13 jaar nieuwsgieriger maakt dan een getekende illustratie op de cover. De reden hiervoor is dat kinderen het boek met een foto ‘echter’ vinden lijken (Piters, 2008). Deze bevindingen zijn niet verwonderlijk aangezien kinderen in deze leeftijd een verschuiving meemaken van fantasie naar realiteit en zich meer willen identificeren met volwassenen. Jonge kinderen hebben nog onvoldoende kennis van de werkelijkheid en vullen dit gemis daarom aan met fantasie (Weijenberg, 1994). Een fenomeen wat essentieel is voor jonge kinderen en duidt op een gezonde ontwikkeling (Weijenberg, 1994). Vanaf het achtste levensjaar, dus het begin van de tweenage fase, gaan kinderen zich echter identificeren met volwassenen en de realiteit. Hierdoor wordt het verschil tussen fantasie en realiteit steeds duidelijker (Valkenburg, 2008). In deze periode verliezen tweens hun interesse in speelgoed en gaan zich meer richten op producten voor volwassenen (Valkenburg, 2008; Valkenburg & Cantor, 2001). Zij zoeken volgens Valkenburg (2008) “de realiteit in speelgoed, boeken en entertainmentprogramma’s” (p. 49). Merken en producten die op kinderen gericht zijn scoren daarom ook niet bij kinderen. Dit wordt ondersteund door Gunter en Furnham (1998) die bedrijven adviseren om in marketing voor kinderen te richten op de oudste doelgroep. Zij stellen dat een jonger kind wel producten wil gebruiken die door een ouder kind worden gebruikt, maar niet andersom. Een foto sluit aan bij de focus van tweens op de realiteit aangezien een foto volgens Van den Boom (2006) de situatie vastlegt, direct is, vaak vol emotie zit, uit het leven is gegrepen en realistisch is.

De verwachting dat tweens de voorkeur geven aan realistische foto’s komt niet alleen voort uit de kennis over de sociale ontwikkeling van kinderen. Ook literatuur op het gebied van

¹ Piters (2008) koos met opzet voor boeken uit een spannend genre, aangezien deze foto’s volgens hem het meest confronterend zullen zijn. “Als kinderen al geen foto's willen zien op de voorkant van een kinderboek, dan zal dat om die reden zeker gelden voor kinderboeken uit dit genre, zo luidde de gedachte.” (Piters, 2008, p. 282).

processing fluency ondersteunt deze verwachting. Het concept *processing fluency* geeft het gemak aan waarmee een stimulus door een persoon wordt geïdentificeerd en hier betekenis aan wordt gegeven (Reber, Schwarz, & Winkielman, 2004; Winkielman, Halberstadt, Fazendeiro, & Catty, 2006); oftewel het gemak waarmee een stimulus cognitief verwerkt wordt. Reber et al. (2004) stellen dat hoe makkelijker een ontvanger een object kan verwerken, hoe positiever zijn of haar esthetische reactie is. Het lijkt dus aannemelijk dat een realistische foto minder fantasie vereist en eenvoudiger te verwerken is dan een onrealistische foto en daardoor positiever gewaardeerd wordt. Reber et al. (2004) stellen echter dat de *processing fluency* op basis van de eigenschappen van een stimulus niet alleen de esthetische waardering van de stimulus bepaalt. Zo is bijvoorbeeld de mate waarin een stimulus als een typisch prototype² wordt bevonden ook van invloed op de waardering (Reber et al., 2004). Verschillende studies bevestigen dat prototypische vormen de voorkeur krijgen boven niet-prototypische vormen (Reber et al., 2004). Aangezien literatuur op het gebied van cognitieve psychologie uitwijst dat prototypische stimuli beter verwerkt worden dan niet-prototypische stimuli (Reber et al., 2004) concluderen Reber et al. (2004) dat prototypische stimuli positiever gewaardeerd worden dan niet-prototypische stimuli. Een foto van een object is realistischer dan een getekende illustratie en komt daarmee dichterbij de buurt van een prototype van de referent³. Oftewel, een foto is een betere representatie van de referent dan een getekende illustratie, daardoor makkelijker te verwerken en wordt dus waarschijnlijk positiever gewaardeerd. Dit ondersteunt de verwachting dat een realistische foto positiever gewaardeerd wordt dan een minder realistische foto.

² Een prototype is een mentale representatie van een zo goed mogelijk voorbeeld van een categorie (Reber et al., 2004). Met andere woorden, een prototype is een zo goed mogelijke voorafbeelding van iets.

³ De referent betreft het onderwerp wat afgebeeld wordt; het verwijst naar een concept uit de werkelijkheid.

Op basis van de beschreven verwachtingen vanuit literatuur op het gebied van *processing fluency* en de interesse van tweens voor de realiteit is de volgende hypothese opgesteld:

H1a: Zowel jongere als oudere tweens waarderen een kinderboekomslog met een realistische foto positiever dan een kinderboekomslog met een onrealistische foto dat meer fantasie vereist.

Aangezien oudere tweens al veel meer meegemaakt hebben dan jongere tweens (Siegel et al., 2001), is het aannemelijk dat oudere tweens verder zijn in hun verschuiving in oriëntatie van fantasie naar realiteit. Het lijkt dus logisch dat oudere tweens een sterkere voorkeur hebben voor realistische producten dan jongere tweens. In dit kader is de onderstaande hypothese geformuleerd.

H1b: Oudere tweens waarderen een kinderboekomslog met een realistische foto positiever dan jongere tweens.

Complexiteit

Onderzoek naar covers van jeugdtijdschriften wijst uit dat tweens de voorkeur geven aan een drukke omslag met veel coveritems⁴ boven een rustigere omslag met weinig coveritems (Van der Linden, 2008). Hierbij blijken oudere tweens een grotere voorkeur te hebben voor veel coveritems dan jongere tweens. Bovendien laat hetzelfde onderzoek zien dat covers met

⁴ Coveritems zijn korte stukjes tekst op de voorkant van een tijdschrift die verwijzen naar specifieke artikelen.

meerdere referenten als hoofdbeeld (drie of vijf) significant positiever beoordeeld worden door tweens dan verschillende covers waarbij het hoofdbeeld slechts een enkele referent kent.

Onderzoek naar fotografisch gedrag van kinderen biedt een mogelijke verklaring voor de bevinding dat een tijdschriftcover met meerdere referenten geprefereerd wordt door tweens. Zo wijst een studie van Sharples, Davison, Thomas en Rudman (2003) uit dat wanneer jonge kinderen (ca. 7 jaar) een leeftijdsgenoot fotograferen dit vaak een enkele individu betreft, terwijl oudere kinderen (15 jaar) vaker groepen leeftijdsgenoten op de foto zetten. Dit fenomeen komt voort uit de sociale ontwikkeling van kinderen. Naast de verschuiving van fantasie naar realiteit is er bij tweens namelijk ook een verschuiving te zien in hun oriëntatie van familie naar vrienden. Vanaf de leeftijd van 8 jaar spelen de meningen van vrienden en leeftijdsgenoten een steeds belangrijkere rol (Valkenburg & Cantor, 2001). Volgens Valkenburg en Cantor (2001) ontwikkelen tweens in deze periode een sterke loyaliteit richting de normen en waarden van hun leeftijdsgenoten waardoor ze steeds gevoeliger worden voor de meningen en het oordeel van andere kinderen. Hierdoor worden tweens erg gevoelig voor wat “cool” en in de mode is. Dit uit zich ook in fotografie. Sharples et al. (2003) beschrijven dat kinderen van alle leeftijden graag foto’s maken van personen. Jonge kinderen fotograferen met name familieleden en in het bijzijn van familie. Oudere kinderen (i.e. 15 jaar) fotograferen daarentegen eerder in het bijzijn van vrienden en leeftijdsgenoten. Volgens Sharples et al. (2003) is het maken van een foto voor hen een gemakkelijke en sociale activiteit. Het is dus niet verwonderlijk dat de gefotografeerde personen dan groepen leeftijdsgenoten zijn.

Ondanks dat de sociale ontwikkeling van kinderen een goede verklaring geeft voor de voorkeur van drukke tijdschriftomslagen komen de bevindingen van Van der Linden (2008) niet overeen met de theorie op het gebied van *processing fluency*. Zoals eerder beschreven stellen

Reber et al. (2004) dat hoe eenvoudiger een ontvanger een object kan verwerken, hoe positiever de stimulus gewaardeerd wordt. Drukke covers met veel items en referenten zijn complexere stimuli dan minder drukke covers en zouden volgens deze theorie minder goed verwerkt worden. Dit zou dus juist resulteren in een negatievere waardering. Reber et al. (2004) erkennen deze tegenstelling en geven verschillende verklaringen voor het feit dat personen in sommige situaties complexe stimuli prefereren boven simpele stimuli. Een van de meest belangrijke redenen heeft te maken met de welbekende omgekeerde U-vorm van opwinding. Mensen prefereren namelijk een optimale mate van opwinding (Hunt, 1960). Zo laat Vitz (1966a, 1966b) in zijn onderzoeken zien dat dit geldt bij zowel auditieve als visuele stimuli. Een verhoging in variatie of complexiteit verhoogt de preferentie voor de stimuli tot aan een matige variatie of complexiteit, waarna de preferentie daalt (Vitz, 1966a, 1966b). Vanuit deze gedachte is het aannemelijk dat tweens te weinig gestimuleerd worden door hele simpele tijdschriftcovers, terwijl matig drukke covers kinderen meer stimuleren en dus nieuwsgieriger maken.

Op basis van de literatuur op het gebied van optimale stimulatie en de bevinding van Van der Linden (2008) dat een tijdschriftcover met meerdere referenten positiever wordt bevonden door tweens dan met een enkele referent, is onderstaande hypothese opgesteld.

H2a: Zowel jongere als oudere tweens waarderen een kinderboekomsflag met een foto met meerdere referenten positiever dan met een foto met een enkele referent.

Aangezien uit het onderzoek van Van der Linden (2008) blijkt dat oudere tweens een grotere voorkeur hebben voor een drukker cover, wordt er verwacht dat er ook een scheiding

bestaat tussen de twee groepen tweens met betrekking tot de waardering van kinderboekomslagen. In dit kader is de volgende hypothese geformuleerd:

H2b: Oudere tweens waarderen een kinderboekomslag met een foto met meerdere referenten positiever dan jongere tweens.

Discrepantie tweens en volwassenen

Uit de literatuur op het gebied van de esthetische ontwikkeling van kinderen blijkt dat tweens nog niet volledig esthetisch ontwikkeld zijn. Een afbeelding, of tweedimensionale kunst zoals fotografie en schilderijen, vereist een duale interpretatie (Van Loon, 2007). Zo stelt Van Loon (2007): “Enerzijds is een afbeelding een representatie van een (concreet of abstract) concept uit de wereld om ons heen. Anderzijds is een afbeelding een object op zich, met eigen kenmerken zoals compositie en kleurgebruik.” (p. 7). De mate waarin een kind in staat is om dit verschil te onderscheiden is afhankelijk van de fase van de esthetische ontwikkeling waarin het kind zich bevindt. Ondanks dat kinderen vanaf 11 jaar al wel in staat zijn om afbeeldings specifieke eigenschappen⁵ te herkennen in foto’s (Sharples et al., 2003), focussen oudere kinderen (7 – 13 jaar) in hun waardering nog steeds op het referent (Szechter & Liben, 2007). Volgens de fasetheorie van Parsons (1987) is er veel ervaring nodig met het beoordelen van kunst om de laatste fase van de esthetische ontwikkeling te bereiken. Zowel jongere als oudere tweens hebben op die leeftijd deze fase nog niet bereikt. Hun ouders hebben echter deze laatste fase wellicht wel kunnen bereiken, aangezien het waarschijnlijk is dat zij meer

⁵ Afbeeldings specifieke eigenschappen van foto’s zijn technische aspecten zoals kleur, compositie, stijl, techniek, etc.

kunstervaring hebben opgedaan gedurende de jaren. Met andere woorden, het is aannemelijk dat tweens in tegenstelling tot hun ouders nog niet helemaal esthetisch ontwikkeld zijn en daardoor afbeeldingen op basis van andere afbeeldingeigenschappen beoordelen. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek van Liben en Szechter (2006) dat kinderen (8 – 10 jaar) andere voorkeuren hebben voor fotografie dan ouders. De kinderen prefereerden in dit onderzoek bijvoorbeeld een foto met gekleurde bloemen, terwijl de ouders de voorkeur hadden voor een close-up van helmgras.

Ook literatuur op het gebied van *processing fluency* ondersteunt de bewering dat ervaring invloed heeft op de waardering van kunst. Reber et al. (2004) veronderstellen namelijk dat kunstervaring positief van invloed is op het gemak waarmee complexe stimuli verwerkt worden. Het gemak van *processing fluency* is vervolgens weer positief van invloed op de waardering. Onderzoek van Vitz (1966b) ondersteunt dit, aangezien zijn studie uitwijst dat een langere blootstelling aan visueel complexe stimuli leidt tot een voorkeur voor complexere stimuli. Ook McWhinnie (1968) beaamt dat ervaring invloed heeft op de voorkeur voor complexiteit. Zo blijkt uit zijn literatuurstudie dat over het algemeen mensen zonder training in kunst simpele en symmetrische vormen prefereren, terwijl mensen met training in kunst de voorkeur geven aan complexe en asymmetrische kunst. Opnieuw kan gesteld worden dat volwassenen waarschijnlijk meer kunstervaring hebben dan tweens, wat een goede oorzaak kan zijn voor het verschil in esthetische voorkeur.

Uit bovenstaande komt naar voren dat het zeer aannemelijk is dat de esthetische voorkeur tussen volwassenen en tweens verschilt en dat de mate van kunstervaring hierop van invloed is. Aangezien mensen redeneren vanuit hun eigen referentiekader, wordt er verwacht dat de esthetische ervaring en voorkeuren van volwassenen van invloed is op hun inlevingsvermogen in de voorkeuren van tweens. Op basis hiervan is de laatste hypothese opgesteld:

H3: Er is een discrepantie in de voorkeur voor de verschillende boekomslagen van tweens en wat volwassenen denken waaraan tweens de voorkeur geven.

Methode

Pilot

Participanten. Zes kinderen (1 jongen en 5 meisjes, $M = 9.33$ jaar, $SD = 0.52$) en vijf volwassenen (2 mannen en 3 vrouwen, $M = 29.2$ jaar, $SD = 14.53$) participeerden in de pilot. De kinderen zijn geworven via een buitenschoolse opvang in Hoogeveen waar zij tijdens de dataverzameling verbleven. Alle geïnterviewden participeerden vrijwillig.

Stimulusmateriaal en procedure. Om de waardering van complexiteit en realisme in fotografiegebruik op kinderboekomslagen te meten, zijn er drie sets kinderboekomslagen ontwikkeld op basis van een 2 (*realistisch* vs. *onrealistisch*) x 2 (*complex* vs. *niet complex*) design. Deze boekomslagen zijn gemaakt met behulp van het fotobewerkingsprogramma Adobe Photoshop CS5.5. De omslagen zijn terug te vinden in figuur 1.

Het doel van de pilot was het controleren van de manipulaties. In individuele interviews is het stimulusmateriaal daarom getest op complexiteit en realisme, alsmede op genre. De tweens werden afzonderlijk geïnterviewd in een afgesloten kantoor op de buitenschoolse opvang en kregen aan het eind iets lekkers als bedankje. De volwassenen zijn op verschillende locaties geïnterviewd.

Elk interview is begonnen met de volgende introductie: “Een paar schrijvers hebben nieuwe boeken geschreven. Zij willen nu mooie boekomslagen voor hun boeken. Ik laat je straks

een paar omslagen zien. Deze lijken op elkaar, maar zijn toch anders. Ik wil graag horen wat jij hiervan vindt. Je mag alles zeggen wat je denkt, niets is fout.” De verschillende varianten van de boekomslagen zijn genummerd en werden na de introductie in willekeurige volgorde voorgelegd aan de participanten. De interviewer stelde bij elk boekomslag enkele vragen om de complexiteit en realisme te achterhalen. Per set werd bij een van de vier of zes varianten gevraagd waar het boek over gaat en of dit boek bedoeld is voor jongens, meisjes of voor beide geslachten.

Resultaten. De interviews zijn uitgewerkt volgens de ‘selective reading approach’ (Van Manen, 1990). Dit betekent dat de interviews enkele keren zijn beluisterd en alleen de relevante delen van de interviews verwerkt zijn.

Set met voeten. Zowel de tweens als de grote meerderheid van de volwassenen achtten het boek van deze set geschikt voor zowel jongens als meisjes. Ook is de meerderheid van mening dat het boek een vakantieverhaal vertelt. Daarnaast bleken uit de interviews de beoogde verschillen in complexiteit daadwerkelijk aanwezig te zijn. De varianten met meerdere paren voeten werden namelijk ervaren als drukker en als een foto waarop meer is te zien in vergelijking met de omslagen waarop slechts één paar is afgebeeld. Wel bleek dat de hagelslag op de achtergrond de complexiteit van de foto’s duidelijk een stuk hoger maakt. Wat betreft het realisme zijn niet alle verwachte verschillen gevonden. De omslagvarianten met zand (nummer 1 en 2, zie figuur 1) werden zoals beoogd realistisch ervaren, maar de onrealistische varianten met hagelslag (nummer 3 en 4, zie figuur 1) vonden de geïnterviewden redelijk tot goed mogelijk in de werkelijkheid. Ook de onrealistische omslagen met wolken op de achtergrond (nummer 5 en 6, zie figuur 1) zag slechts de helft van de geïnterviewden als onrealistisch.

Om deze set in de hoofdstudie te kunnen gebruiken is er een andere achtergrond gekozen voor de onrealistische varianten, namelijk een landschap met een weg (zie figuur 2). Hierbij is er

gelet op het selecteren van een achtergrond die minder druk is dan hagelslag en qua complexiteit dichterbij het zand ligt. De realistische varianten, evenals de manipulaties in complexiteit, zijn wel geschikt om op deze manier in de hoofdstudie te gebruiken.

Set met detectives. De boekomslagen met de detectives worden door vrijwel alle geïnterviewden gezien als een detective, ofwel een spannend boek. Om die reden vond de meerderheid dat dit boek meer iets voor jongens is. De manipulatie op het gebied van complexiteit bleek uit de pilot acceptabel te zijn. Een aantal respondenten geeft uit zichzelf aan één silhouet rustiger te vinden dan drie silhouetten. Toch liepen de meningen zeer uiteen over hoe druk de verschillende omslagen ervaren werden. Ook de ondergrond (water vs. stenen) bleek hierbij van invloed te zijn. Zo gaven een aantal geïnterviewden aan dat ze de varianten met water als drukker ervoeren dan met de stenen straat. De beoogde verschillen in realisme bleken echter iets minder sterk dan verwacht. Alle varianten werden als onrealistisch ervaren, vooral vanwege de grootte van de maan. Echter, wel werd duidelijk dat de geïnterviewden de variant met de stenen straat realistischer vonden dan met het water.

Door een aanpassing in de manipulatie realisme kan ook deze set gebruikt worden in de hoofdstudie. De grootte van de maan is het meest genoemd door de geïnterviewden als reden waarom de foto onrealistisch is. Om de verschillen in realisme duidelijker te krijgen, is daarom bij de realistische varianten de grootte van de maan verkleind. Wel moet in gedachte gehouden worden dat jongens de omslagen waarschijnlijk hoger waarderen dan meisjes. Aangezien dit onderzoek zich richt op verschillen binnenin de sets, wordt hier geen probleem verwacht.

Set met springende persoon. Vrijwel alle respondenten waren van mening dat het boek uit deze set interessant is voor zowel jongens als meisjes, ondanks dat de ideeën over het verhaal enorm uiteen liepen. De beoogde manipulaties op het gebied van realisme werden door de

geïnterviewden erkend. Zo werden de realistische omslagvarianten (nummer 11 en 12, zie figuur 1) door vrijwel iedereen realistisch bevonden. Echter, meerdere personen hebben wel aangegeven dat de complexe, realistische variant (nummer 12, zie figuur 1) duidelijk bewerkt is op de computer. De overige omslagvarianten werden zoals verwacht onrealistisch bevonden. Uit de interviews bleek dat naast de manipulaties op het gebied van realisme, ook de verschillen betreffende de complexiteit herkend werden. Met name de varianten waarop veel mensen te zien zijn (nummer 12 en 14, zie figuur 1) werden als redelijk druk tot druk ervaren. De geïnterviewden gaven aan dat het omslag met de kano (nummer 16, zie figuur 1) niet heel druk was, maar wel drukker dan de variant zonder de kano. Het enige omslag die qua complexiteit niet werd ervaren zoals beoogd, was de variant met de bomen (nummer 13, zie figuur 1). Deze werd niet als heel druk gezien, maar wel degelijk drukker dan de variant met enkel gras.

Deze set met omslagvarianten bleek een hele goede set voor de hoofdstudie. Voor de hoofdstudie is er gekozen voor nummer 15 en 16 (zie figuur 1) als onrealistische varianten, aangezien nummer 13 (zie figuur 1) complexer werd bevonden door de geïnterviewden dan beoogd. Wel is de complexe, realistische variant (nummer 12, zie figuur 1) beter bewerkt in het fotobewerkingsprogramma, zodat de rennende personen op de achtergrond iets realistischer lijken.

FOTOGRAFIEGEBRUIK OP KINDERBOEKOMSLAGEN

Figuur 1. Het stimulusmateriaal voor de pilot: drie sets met boekomslagen.

FOTOGRAFIEGEBRUIK OP KINDERBOEKOMSLAGEN

Figuur 2. Het definitieve stimulusmateriaal voor de hoofdstudie: drie sets met boekomslagen.

Hoofdstudie

Participanten. In de hoofdstudie participeerden 94 basisschoolkinderen uit groep 6, 7 en 8 en 143 volwassenen. Bij de kinderen is één vragenlijst verwijderd, aangezien de respondent buiten de leeftijdscategorie van tweens viel. Bij de volwassenen zijn er 18 vragenlijsten verwijderd op basis van teveel *missing respons*. Uiteindelijk waren er 218 vragenlijsten bruikbaar, ingevuld door 93 basisschoolkinderen (36 jongens en 57 meisjes, $M = 10.51$ jaar, $SD = 1.06$) en 125 volwassenen (52 mannen en 71 vrouwen en 2 onbekend, $M = 34.50$ jaar, $SD = 13.32$). Aangezien de hoofdstudie een 2 (*realistisch* vs. *onrealistisch*) $\times$ 2 (*complex* vs. *niet complex*) $\times$ 3 (*jonge tweens* vs. *oude tweens* vs. *volwassenen*) design heeft, zijn de kinderen onderverdeeld in 49 jongere tweens (19 jongens en 30 meisjes, $M = 9.65$ jaar, $SD = .56$) en 44 oudere tweens (17 jongens en 27 meisjes, $M = 11.45$ jaar, $SD = .55$). De meerderheid van de volwassenen heeft HBO ($N = 56$, 45.2%) als hoogst genoten opleiding, gevolgd door WO ($N = 38$, 30.6%), MBO ($N = 14$, 11.3%), VWO ($N = 7$, 5.6%) en HAVO ($N = 5$, 4.0%). De kinderen zijn geworven via twee basisscholen in respectievelijk Drenthe en Overijssel. De participerende kinderen kregen een brief mee naar huis om hun ouder/ verzorger te verzoeken om ook aan de studie mee te werken. Daarnaast is er via het sociale netwerk van de onderzoeker volwassenen geworven. Alle respondenten participeerden vrijwillig in het onderzoek.

Stimulusmateriaal en procedure. Uit de pilot zijn drie bruikbare sets met boekomslagen gekomen, met elk vier varianten op basis van een 2 (*realistisch* vs. *onrealistisch*) $\times$ 2 (*complex* vs. *niet complex*) design. Deze zijn terug te vinden in figuur 2. Aangezien de set met voeten op de foto's een grote aanpassing vereiste – namelijk een compleet nieuwe achtergrond voor de onrealistische varianten – zijn de onrealistische varianten kort opnieuw getest. Uit twee korte

interviews (1 man en 1 vrouw, $M = 25$ jaar, $SD = 1.41$) bleek dat de nieuwe onrealistische manipulatie goed werkt: de onrealistische varianten werden duidelijk als onecht ervaren.

Elke participant is gevraagd zelfstandig een vragenlijst in te vullen, waarbij de kinderen en volwassenen verschillende vragenlijsten kregen. In een korte pretest met een tweeen (jongen, 9 jaar) is de vragenlijst voor kinderen getest of alle vragen werden begrepen. De kinderen hebben de vragenlijst schriftelijk in de klas ingevuld. Voor volwassenen is een online versie gebruikt, die nagenoeg gelijk is aan de vragenlijst voor de kinderen. Het centrale verschil is dat in de vragenlijst voor volwassenen niet gevraagd is naar hun eigen mening, maar naar wat de volwassene dacht wat de mening van een kind in de leeftijd van 8 t/m 12 jaar zou zijn. Beide vragenlijsten zijn uitgewerkt in drie versies, waarin de volgorde van de drie sets boekomslagen verschilt. Alle participanten zijn willekeurig verdeeld over de verschillende versies.

Metingen. Voor elk afzonderlijk boekomslag zijn de afhankelijke variabelen waardering, complexiteit en realisme gemeten. De waardering is getest middels een 5-punts schaal (1 = *heel stom* en 5 = *heel leuk*). Daarnaast zijn drie variabelen meegenomen ter controle van de manipulatie. Ten eerste is de afhankelijke variabele realisme gemeten op een 5-punts schaal (1 = *heel nep* en 5 = *heel echt*), evenals de ervaren complexiteit (1 = *heel rustig* en 5 = *heel druk*). Tot slot is voor alle drie sets boekomslagen het genre gemeten middels een meerkeuzevraag (*een spannend boek, een grappig boek, een boek met een schoolverhaal en een geschiedenisboek*). De genres zijn gekozen op basis van de meest voorkomende kinderboekengenres. Hiervoor is een handmatige analyse uitgevoerd van het aantal voorkomende kinderboeken in het Centraal Bestand Kinderboeken (Picarta, 2012) per genre in de leeftijdscategorie 8-12 jaar. De

zoektermen voor de genres zijn geformuleerd op basis van de genre-indeling van NBD Biblion⁶ (NBD Biblion, n.d.) en de voorkeurstermen uit de Genrethesaurus t.b.v. kinderboeken van de Koninklijke Bibliotheek (2010).

Resultaten

Eerst komen de resultaten van de vragenlijsten met betrekking tot de controlevariabelen aan bod, waarna voor elke set boekomslagen de resultaten apart worden besproken. Ook wordt er per set beschreven in hoeverre de resultaten de hypothesen bevestigen. Hiervoor is gekozen, omdat de designfactoren zoals kleur, lay-out en soort afbeelding van de drie sets veel van elkaar verschillen. Het is dus niet betrouwbaar om de resultaten als één enkele set te beschrijven.

Controlevariabelen

Uit verschillende onafhankelijke T-testen is gebleken dat de manipulaties voor realisme en complexiteit in het stimulusmateriaal betrouwbaar zijn. De realistische varianten worden namelijk bij zowel de set met de voeten ($t(826) = -33.87, p < .001$), als de set met de detectives ($t(837) = -17.18, p < .001$), als de set met de springende persoon ($t(843) = -22.30, p < .001$) significant realistischer bevonden dan de onrealistische varianten. De complexe omslagen worden bij zowel de set met de voeten ($t(836) = -13.89, p < .001$), als de set met de detectives ($t(833.341) = -16.08, p < .001$), als de set met de springende persoon ($t(835.273) = -22.36, p < .001$) complexer beoordeeld dan de niet complexe varianten. Zie tabel 1 voor de gemiddelde scores op realisme en complexiteit per set. Daarnaast is het stimulusmateriaal gecontroleerd voor genre. Alle drie sets omslagen werden, ongeacht leeftijd, door de grote meerderheid gezien als omslagen van spannende boeken. Enkel bij de set met een springende persoon zagen 40,4% van

⁶ NBD Biblion is de hoofdleverancier van Nederlandse bibliotheken en (school)mediatheken. Deze organisatie selecteert, categoriseert en levert zowel boeken als media (dvd's en cd's).

de jongere tweens dit als een spannend boek, alsmede 40,4% van hun dit zag als een boek met een schoolverhaal.

Set met voeten

Middels een drie-factor ANOVA is er getest in hoeverre de onafhankelijke variabelen complexiteit, realisme en leeftijd (in de categorieën jongere tweens, oudere tweens en volwassenen) invloed hebben op de waardering van het stimulusmateriaal.

Realisme. Uit de drie-factor ANOVA is allereerst gebleken dat er een significant hoofdeffect bestaat voor realisme ($F(1, 834) = 61.56, p < .001$). De realistische omslagvarianten ($M = 3.18, SD = 1.12$) werden gemiddeld significant hoger gewaardeerd dan de onrealistische varianten ($M = 2.62, SD = 1.20$). Dit levert bewijs voor hypothese 1a, dat zowel jongere als oudere tweens realistische boekomslagen positiever beoordelen dan onrealistische omslagen.

Complexiteit. Naast een hoofdeffect voor realisme is er slechts een marginaal significant hoofdeffect gevonden voor complexiteit ($F(1, 834) = 3.66, p = .056$). Hierbij werden de complexe omslagen ($M = 3.03, SD = 1.24$) iets hoger gewaardeerd dan de niet complexe varianten ($M = 2.77, SD = 1.14$). Er is dus geen significant bewijs voor hypothese 2a, dat zowel jongere als oudere tweens een omslag met meerdere referenten positiever waarderen dan met een enkele referent.

Leeftijd. Wel is er een significant hoofdeffect gevonden voor leeftijd ($F(2, 834) = 3.20, p = .041$). Een post hoc vergelijking met een LSD test voor leeftijd wees uit dat oudere tweens ($M = 2.71, SD = 1.27$) de boekomslagen gemiddeld significant lager waarderen dan zowel jongere tweens ($M = 2.98, SD = 1.38, p = .021$) als volwassenen ($M = 2.93, SD = 1.08, p = .026$). Jongere tweens en volwassenen waarderen het stimulusmateriaal niet significant verschillend ($p = .606$). Deze resultaten zeggen alleen wat over verschillen in de totale gemiddelde waardering van de

boekomslagen, maar niets over verschillen in de gemiddelde waardering op basis van de complexiteit en realisme manipulaties. Desalniettemin ondersteunen de bevindingen gedeeltelijk hypothese 3, dat er een discrepantie bestaat tussen de voorkeur van tweens en waaraan volwassenen denken dat tweens de voorkeur geven.

Leeftijd en realisme. Behalve de verschillende hoofdeffecten blijken er ook enkele interactie-effecten te bestaan. Allereerst is er een significante interactie gevonden tussen leeftijd en realisme ($F(2, 834) = 5.77, p = .003$). Zie figuur 3. Dit betekent dat de gemiddelde waardering van de realistische en onrealistische varianten afhankelijk is van de leeftijdscategorieën. Zo blijkt uit een *simple main effect test* dat de gemiddelde waardering van de onrealistische varianten significant verschilt voor de leeftijdsgroepen ($F(2, 840) = 7.75, p < .001$), terwijl de gemiddelde waardering van de realistische varianten niet verschilt per leeftijdscategorie ($F(2, 840) = 1.04, p = .354$). De oudere tweens ($M = 2.19, SD = 1.14$) waarderen namelijk de onrealistische varianten gemiddeld lager dan jongere tweens ($M = 2.66, SD = 1.36, p = .006$) en volwassenen ($M = 2.76, SD = 1.13, p < .001$). Dit resultaat ondersteunt deels hypothese 1b, dat oudere tweens een kinderboekomslag met een realistische foto positiever waarderen dan jongere tweens. Ook levert dit gedeeltelijk bewijs voor hypothese 3, dat er een discrepantie bestaat tussen de voorkeur van tweens en waaraan volwassenen denken dat tweens de voorkeur geven. Een *simple main effect test* laat daarnaast zien dat zowel jongere tweens ($F(1, 840) = 15.22, p < .001$), als oudere tweens ($F(1, 840) = 35.36, p < .001$), als volwassenen ($F(1, 840) = 11.42, p = .001$) de realistische varianten significant hoger waarderen dan de onrealistische varianten. Dit ondersteunt het eerder besproken hoofdeffect voor realisme en laat zien dat niet alleen de totale gemiddelde waardering van de realistische varianten hoger is dan de onrealistische varianten, maar dat dit ook geldt voor de gemiddelde waardering van alle drie groepen apart. Deze bevinding levert dus bewijs voor

hypothese 1a, dat zowel jongere als oudere tweens realistische boekomslagen positiever beoordelen dan onrealistische omslagen.

Leeftijd en complexiteit. Ook blijkt er een tweede interactie-effect te bestaan, namelijk tussen de leeftijdscategorieën en complexiteit ($F(2, 834) = 3.18, p = .042$). Zie figuur 4. Een *simple main effect test* laat vervolgens zien dat alleen de volwassenen de complexe en niet complexe varianten gemiddeld significant verschillend waarderen ($F(1, 840) = 15.34, p < .001$). Zij waarderen de complexe varianten ($M = 3.15, SD = 1.12$) namelijk gemiddeld hoger dan de niet complexe varianten ($M = 2.72, SD = .99$). Gelijk aan het marginale hoofdeffect voor complexiteit is er dus geen bewijs gevonden voor hypothese 2a, dat zowel jongere als oudere tweens een omslag met meerdere referenten positiever waarderen dan met een enkele referent. Daarnaast wijst een *simple main effect test* voor verschillen in waardering tussen de leeftijdscategorieën op complexiteit uit dat de gemiddelde waardering van alleen de complexe varianten significant verschillen tussen leeftijdsgroepen ($F(2, 840) = 3.72, p = .025$). Zo blijken volwassenen ($M = 3.15, SD = 1.12$) de complexe varianten gemiddeld hoger te waarderen dan oudere tweens ($M = 2.75, SD = 1.26, p = .007$). Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 2b, dat oudere tweens omslagen met meerdere referenten positiever waarderen dan jongere tweens. Wel ondersteunt dit het eerder besproken hoofdeffect voor leeftijd en levert het bewijs voor hypothese 3, dat er een discrepantie bestaat tussen de voorkeur van tweens en waaraan volwassenen denken dat tweens de voorkeur geven.

Set met detectives

Voor het stimulusmateriaal met de detectives is er ook middels een drie-factor ANOVA getest in hoeverre de onafhankelijke variabelen complexiteit, realisme en leeftijd invloed hebben op de waardering.

Realisme. Allereerst blijkt er enkel een significant hoofdeffect te zijn voor realisme ($F(1, 838) = 13.92, p < .001$). De onrealistische varianten ($M = 3.34, SD = 1.23$) worden gemiddeld hoger gewaardeerd dan de realistische omslagen ($M = 3.08, SD = 1.15$). Deze bevindingen zijn dus in strijd met hypothese 1a, dat zowel jongere als oudere tweens realistische boekomslagen positiever beoordelen dan onrealistische omslagen.

Complexiteit. Uit de drie-factor ANOVA blijkt dat er geen significante hoofdeffect is voor complexiteit ($F(1, 838) = .13, p = .720$). Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 2a, dat zowel jongere als oudere tweens een omslag met meerdere referenten positiever waarderen dan met een enkele referent.

Leeftijd. Ook blijkt er geen significant hoofdeffect aanwezig te zijn voor leeftijd ($F(2, 838) = .12, p = .891$). Deze resultaten leveren geen bewijs voor hypothese 3, dat er een discrepantie bestaat tussen de voorkeur van tweens en waaraan volwassenen denken dat tweens de voorkeur geven.

Leeftijd en realisme. Naast het gevonden hoofdeffect voor realisme blijkt er een interactie-effect te bestaan tussen realisme en de leeftijdscategorieën ($F(2, 838) = 4.77, p = .009$). Zie figuur 5. Een *simple main effect test* laat vervolgens zien dat alleen jonge tweens het onrealistische en realistische stimulusmateriaal gemiddeld significant verschillend beoordelen ($F(1, 844) = 17.91, p < .001$). Zij waarderen de onrealistische varianten ($M = 3.59, SD = 1.37$) hoger dan de realistische varianten ($M = 2.87, SD = 1.32$). Deze bevindingen zijn dus opnieuw in strijd met hypothese 1a, dat zowel jongere als oudere tweens realistische boekomslagen positiever beoordelen dan onrealistische omslagen. Daarnaast laat een *simple main effect test* zien dat de gemiddelde waardering van zowel de realistische varianten ($F(2, 844) = 2.15, p = .118$) als de onrealistische varianten ($F(2, 844) = 2.74, p = .065$) niet significant verschilt tussen

de leeftijdsgroepen. Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 1b, dat oudere tweens een kinderboekomslog met een realistische foto positiever waarderen dan jongere tweens.

Leeftijd en complexiteit. Behalve een interactie-effect voor leeftijd en realisme is er ook een significante interactie gevonden tussen leeftijd en complexiteit ($F(2, 838) = 3.42, p = .033$). Zie figuur 6. Desondanks blijken er uit een *simple main effect test* slechts marginale verschillen te zitten in de gemiddelde waardering van de complexe en niet complexe varianten door jongere tweens ($F(1, 844) = 3.61, p = .058$) en volwassenen ($F(1, 844) = 3.49, p = .062$). Jongere tweens waarderen de complexe varianten ($M = 3.39, SD = 1.39$) gemiddeld marginaal significant hoger dan de niet complexe varianten ($M = 3.06, SD = 1.38$). Volwassenen daarentegen waarderen de niet complexe varianten ($M = 3.32, SD = 1.08$) gemiddeld marginaal significant hoger dan de complexe varianten ($M = 3.11, SD = 1.10$). Oudere tweens beoordelen de complexe en niet complexe varianten niet significant verschillend ($F(1, 844) = .01, p = .908$). Deze resultaten leveren dus geen significant bewijs voor hypothese 2a, dat zowel jongere als oudere tweens een omslag met meerdere referenten positiever waarderen dan met een enkele referent. Daarnaast wijst een *simple main effect test* voor verschillen in waardering tussen de leeftijdscategorieën op complexiteit uit dat de gemiddelde waardering van de complexe ($F(2, 844) = 1.86, p = .156$) en niet complexe ($F(2, 844) = 1.66, p = .191$) varianten niet significant verschillen tussen de leeftijdsgroepen. Deze resultaten leveren geen bewijs voor hypothese 2b, dat oudere tweens omslagen met meerdere referenten positiever waarderen dan jongere tweens. Ook bieden deze bevindingen geen ondersteuning voor hypothese 3, dat er een discrepantie bestaat tussen de voorkeur van tweens en waaraan volwassenen denken dat tweens de voorkeur geven.

Set met springende persoon

Opnieuw is er middels een drie-factor ANOVA getest in hoeverre de onafhankelijke variabelen complexiteit, realisme en leeftijd invloed hebben op de waardering van het stimulusmateriaal.

Realisme. Uit de drie-factor ANOVA is allereerst gebleken dat er een significant hoofdeffect is voor realisme ($F(1, 838) = 26.99, p < .001$). De realistische varianten ($M = 3.17, SD = 1.23$) worden gemiddeld hoger gewaardeerd dan de onrealistische varianten ($M = 2.78, SD = 1.20$). Dit resultaat ondersteunt hypothese 1a, dat zowel jongere als oudere tweens realistische boekomslagen positiever waarderen dan onrealistische omslagen.

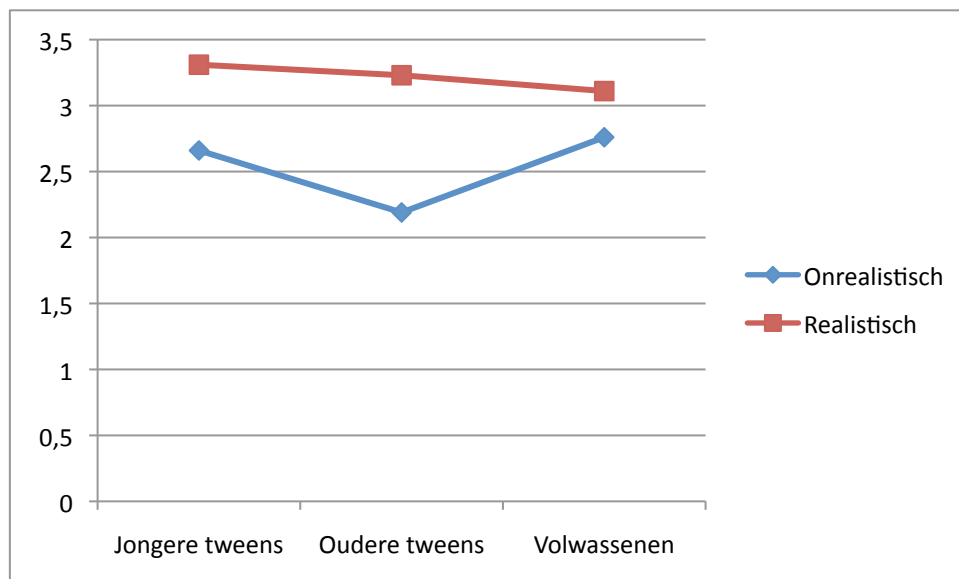
Complexiteit. Daarnaast blijkt dat er geen significant hoofdeffect is voor complexiteit ($F(1, 383) = 2.18, p = .141$). Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 2a, dat zowel jongere als oudere tweens een omslag met meerdere referenten positiever waarderen dan met een enkele referent.

Leeftijd. Wel blijkt er een significant hoofdeffect aanwezig te zijn voor leeftijd ($F(2, 838) = 5.99, p = .003$). Een post hoc vergelijking met een LSD test wijst vervolgens uit dat oudere tweens ($M = 2.74, SD = 1.33$) het stimulusmateriaal significant lager waarderen dan volwassenen ($M = 3.09, SD = 1.12, p = .001$). Net als het gevonden hoofdeffect voor leeftijd bij de set met voeten zeggen deze resultaten alleen wat over verschillen in de totale gemiddelde waardering van de boekomslagen, maar niets over verschillen in de gemiddelde waardering op basis van de complexiteit en realisme manipulaties. Desalniettemin ondersteunen de bevindingen gedeeltelijk hypothese 3, dat er een discrepantie bestaat tussen de voorkeur van tweens en waaraan volwassenen denken dat tweens de voorkeur geven.

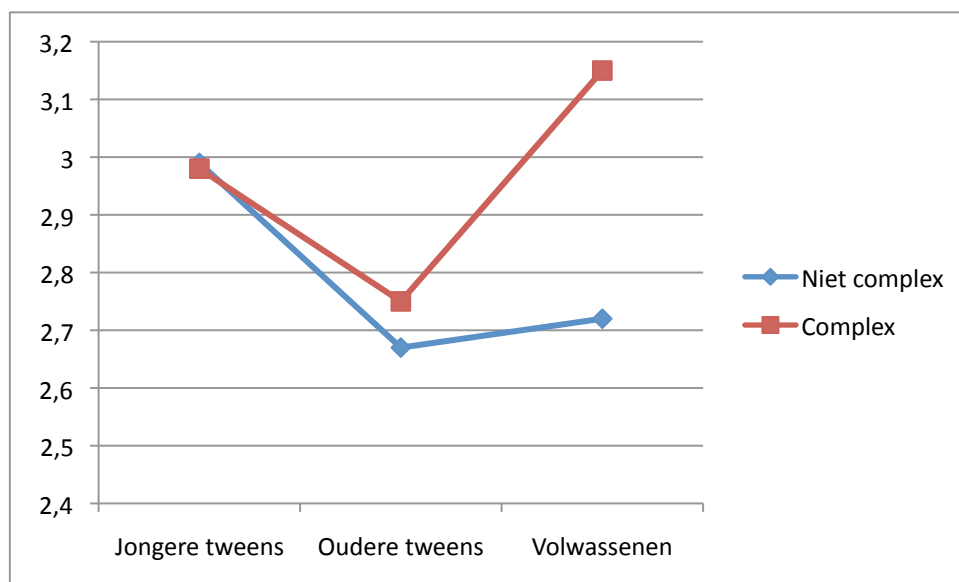
Leeftijd en realisme of complexiteit. Tot slot laat de drie-factor ANOVA zien dat er geen significante interactie-effecten zijn met leeftijd voor deze set met boekomslagen. De mogelijk interessante interactie tussen realisme en de leeftijdscategorieën ($F(2, 838) = 2.27, p = .104$) bleek niet significant en ook van een interactie tussen complexiteit en leeftijd ($F(2, 838) = 1.33, p = .265$) is geen sprake. Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 1b, dat oudere tweens een kinderboekomslog met een realistische foto positiever waarderen dan jongere tweens. Ook is er dus geen ondersteuning gevonden voor hypothese 2b, dat oudere tweens een omslag met meerdere referenten positiever waarderen dan jongere tweens.

Realisme en complexiteit. Wel is er bij deze set een interactie-effect gevonden tussen realisme en complexiteit ($F(1, 838) = 5.41, p = .020$). Zie figuur 7. Een *simple main effect test* laat vervolgens zien dat de gemiddelde waardering van de onrealistische varianten hoger is bij de complexe varianten ($M = 2.96, SD = 1.22$) dan bij de niet complexe varianten ($M = 2.59, SD = 1.15$) ($F(1, 846) = 9.86, p = .002$). De gemiddelde waardering van de realistische varianten is daarentegen niet afhankelijk van de complexiteit ($F(1, 846) = .06, p = .815$). Daarnaast wijst een *simple main effect test* uit dat de gemiddelde waardering van de niet complexe varianten afhangt van de mate van realisme ($F(1, 846) = 25.62, p < .001$), terwijl de gemiddelde waardering van de complexe varianten niet wordt beïnvloed door realisme ($F(1, 846) = 2.85, p = .092$). Zo worden bij de niet complexe varianten de realistische omslagen ($M = 3.19, SD = 1.20$) gemiddeld hoger gewaardeerd dan de onrealistische varianten ($M = 2.59, SD = 1.15$).

FOTOGRAFIEGEBRUIK OP KINDERBOEKOMSLAGEN

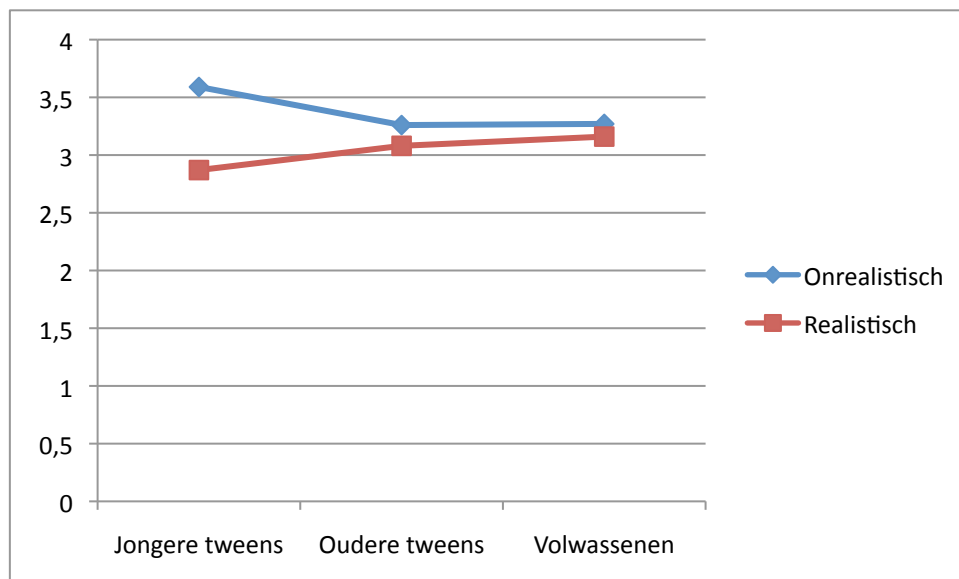

Figuur 3. Interactie-effect leeftijd en realisme op waardering van de set met voeten.
NB. Er is ook een hoofdeffect gevonden voor realisme.

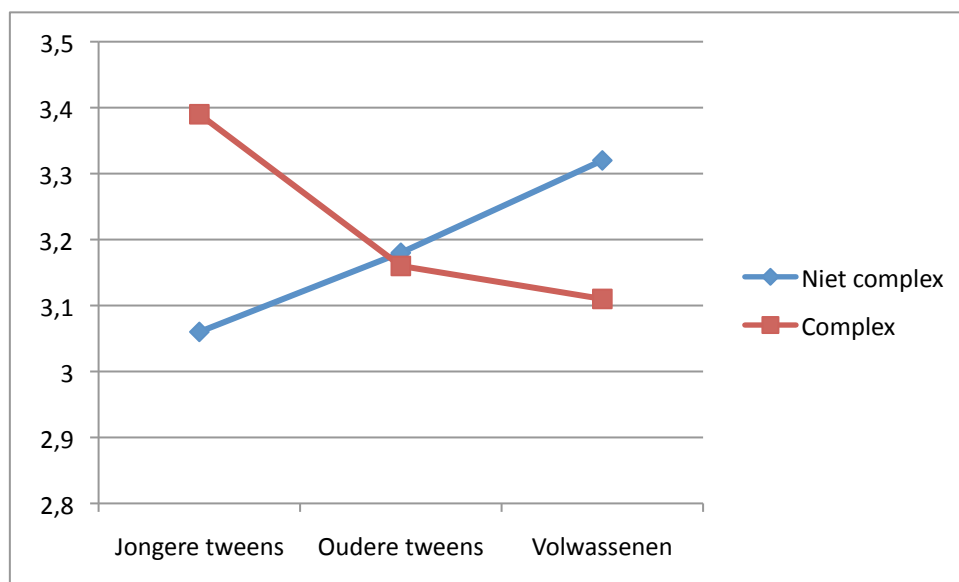

Figuur 4. Interactie-effect leeftijd en complexiteit op waardering van de set met voeten.
NB. Er is geen hoofdeffect gevonden voor complexiteit.

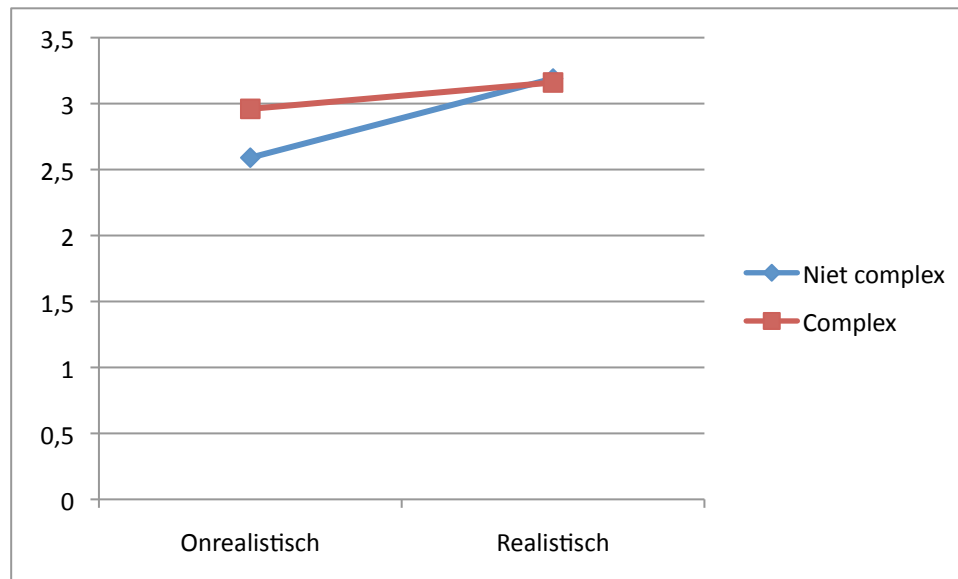
FOTOGRAFIEGEBRUIK OP KINDERBOEKOMSLAGEN

Figuur 5. Interactie-effect leeftijd en realisme op waardering van de set met detectives.
NB. Er is ook een hoofdeffect gevonden voor realisme.

Figuur 6. Interactie-effect leeftijd en complexiteit op waardering van de set met detectives.
NB. Er is geen hoofdeffect gevonden voor complexiteit.

Figuur 7. Interactie-effect realisme en complexiteit op waardering van de set met springende persoon. NB. Er is ook een hoofdeffect gevonden voor realisme.

Tabel 1. Gemiddelde scores op de variabelen realisme en complexiteit per set

Set	Realisme**		Complexiteit***					
	Onrealistisch		Realistisch		Niet complex		Complex	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Met voeten	1.87*	1.05	4.23*	.95	2.45*	1.19	3.56*	1.12
Met detectives	2.32*	1.13	3.65*	1.10	2.25*	1.00	3.42*	1.10
Met springende persoon	2.14*	1.12	3.92*	1.21	2.04*	.99	3.61*	1.05

* Significant verschillend met de andere variant in dezelfde set ($p < .001$).

** Gemeten op een 5-punts schaal (1 = *heel nep* en 5 = *heel echt*).

*** Gemeten op een 5-punts schaal (1 = *heel rustig* en 5 = *heel druk*).

Discussie

Deze studie biedt inzicht in de waardering van realisme en complexiteit in fotografiegebruik op kinderboekomslagen door tweens en in wat volwassenen denken waaraan tweens de voorkeur geven. Middels drie sets met kinderboekomslagen is in een kwantitatief onderzoek de waardering van verschillende maten van realisme en complexiteit getest. (Zie figuur 2 voor de sets met boekomslagen.)

Realisme

Om te beginnen werden bij twee van de drie sets boekomslagen de realistische omslagen significant positiever gewaardeerd dan de onrealistische varianten. Er is dus bewijs gevonden voor de hypothese dat zowel jongere als oudere tweens een kinderboekomslag met een realistische foto positiever waarderen dan een omslag met een onrealistische foto dat meer fantasie vereist. Deze bevindingen staan in lijn met de resultaten van het onderzoek van Piters (2008). Zijn studie laat namelijk zien dat kinderen een foto verkiezen boven een getekende illustratie op een boekomslag, omdat het boek met een foto volgens de ondervraagde tweens ‘echter’ lijkt. Er kan echter met de resultaten van de huidige studie nog niet gegeneraliseerd worden. Jongere tweens bleken namelijk bij een van de drie sets (de set met detectives) toch de voorkeur te geven aan de onrealistische varianten. Een verklaring hiervoor kan liggen bij de designfactoren, zoals bijvoorbeeld kleur, compositie en beweging. Ondanks dat deze factoren binnen de sets constant zijn gehouden om zo de gevonden verschillen binnen een set aan de manipulaties toe te kunnen kennen, verschillen deze factoren enorm per set. Zo is de set met detectives bijvoorbeeld heel donker, terwijl de overige sets lichter van kleur zijn. Daarnaast lijkt bijvoorbeeld de set met de springende persoon heel dynamisch, terwijl de omslagen met de

voeten minder beweging impliceren. (Zie figuur 2 voor de sets met omslagen.) Het is zeer aannemelijk dat deze designfactoren van invloed zijn op de algehele sfeer van de omslagen, wat vervolgens weer van invloed is op het soort genre dat de omslagen uitstralen. Zo wijst onderzoek van Piters (2000, 2001) namelijk uit dat boeken (in de genres literatuur en spannend van fictie voor volwassenen) het juiste genre kunnen communiceren via de omslagen. Wanneer een boek vervolgens het genre communiceert die de voorkeur heeft van de consument, wordt het boek door de consument geprefereerd (Piters, 2000, 2001; Piters & Stokmans, 2000). Ondanks dat alle drie sets boekomslagen in het huidige onderzoek als spannend getypeerd zijn door de respondenten, bestaan er binnen het genre ‘spannend’ weer verschillende soorten spannende boeken. Bijvoorbeeld detectives, griezelverhalen, *science fiction* verhalen, etc. (Koninklijke Bibliotheek, 2010; NBD Biblion, n.d.). Het is dus goed mogelijk dat de sets verschillende soorten spannende boeken weerspiegelen. Wellicht fungeren onrealistische foto’s dan beter voor genreherkenning bij het ene genre en realistische foto’s beter bij een ander genre. Het is daarom interessant om genreherkenning en genrevoorkeur mee te nemen in verder onderzoek naar de toepassing van realisme in fotografiegebruik op kinderboekomslagen.

Daarnaast is er amper tot geen bewijs gevonden voor de verwachting dat oudere tweens een kinderboekomslag met een realistische foto positiever waarderen dan jongere tweens. Enkel bij de set met voeten waarderen oudere tweens de onrealistische varianten lager dan jongere tweens, wat een indicatie is voor een grotere voorkeur voor realisme door oudere tweens. Bij de overige sets zijn er geen verschillen gevonden in waardering tussen de twee groepen tweens. Ook hier kunnen genreherkenning en genrevoorkeur een verklaring bieden voor de gevonden resultaten. Wellicht hebben oudere tweens wel een grotere voorkeur voor realisme dan jongere tweens, maar verschillen zij niet in genreherkenning en genrevoorkeur. Het is mogelijk dat

genreherkenning en genrevoorkeur meer invloed hebben op de waardering dan de mate van voorkeur voor realisme. Wanneer bepaald fotogebruik dan een bepaalde genre communiceert en genrevoorkeur van beide groepen tweens gelijk is, dan is het logisch dat tweens niet verschillen in waardering. Opnieuw kan gesteld worden dat het interessant is om genreherkenning en genrevoorkeur mee te nemen in toekomstig onderzoek naar de waardering van fotografiegebruik op kinderboekomslagen.

Complexiteit

De resultaten van dit onderzoek bieden geen ondersteuning voor de verwachtingen met betrekking tot de waardering van complexiteit in fotografiegebruik op kinderboekomslagen. Er is geen bewijs gevonden voor de hypothese dat zowel jongere als oudere tweens een kinderboekomslag met een foto met meerdere referenten positiever waarderen dan een omslag met een foto met een enkele referent. Ook bieden de resultaten geen bewijs voor de hypothese dat oudere tweens een kinderboekomslag met een foto met meerdere referenten positiever waarderen dan jongere tweens. Een verklaring hiervoor kan liggen in het gebruikte stimulusmateriaal. Zoals in de introductie is beschreven, prefereren mensen een optimale mate van opwinding (Hunt, 1960). Een verhoging in complexiteit verhoogt de preferentie voor de stimuli tot aan een matige complexiteit, waarna de preferentie daalt (Vitz, 1966a, 1966b). Wellicht zijn de complexe varianten van het stimulusmateriaal te complex bevonden, waardoor de optimale mate van complexiteit (en dus van opwinding) is voorbijgestreefd. In dat geval zou het logisch zijn dat de niet complexe varianten te weinig opwinding veroorzaken en de complexe varianten teveel, waardoor er weinig verschillen zitten in de waardering. Dit kan echter alleen worden bevestigd met onderzoek waarin de waardering van meer verschillende maten van complexiteit in fotografiegebruik wordt getest. Hierbij is het van belang om rekening te houden

met de verschillende factoren die van invloed zijn op de visuele complexiteit. Niet alleen het aantal referenten bepaalt de mate van visuele complexiteit. Ook is het aannemelijk dat factoren zoals beweging en het type referent van invloed zijn. Zo lijkt het allereerst logisch dat bijvoorbeeld een foto met veel golven (veel beweging) complexer is dan een foto met vlak water (weinig beweging). Daarnaast kan het type referent van invloed zijn op de complexiteit. Het kan best zijn dat natuurlijke referenten als minder complex worden ervaren dan artefacten, aangezien objecten uit de natuur mogelijk eenvoudiger te herkennen zijn dan objecten gemaakt door de mens. Wellicht wordt bijvoorbeeld een foto met een groep mensen als minder complex ervaren dan een foto met één architectonisch bijzonder woonhuis. Een foto van mensen is namelijk een betere weerspiegeling van de mens dan dat een foto van een bijzonder ontworpen gebouw een prototype voor een woonhuis is. Literatuur op het gebied van cognitieve psychologie wijst uit dat prototypische stimuli beter verwerkt worden (Reber et al., 2004). Het is logisch dat hoe complexer een foto is, hoe moeilijker deze te verwerken is. Een foto met een referent die als goede prototype fungeert is dus naar verwachting minder visueel complex dan een foto met een referent die een minder duidelijke weerspiegeling is van het concept uit de werkelijkheid.

Waardering tweens en inlevingsvermogen volwassenen

De resultaten van dit onderzoek bieden gedeeltelijk bewijs voor de hypothese dat er een discrepantie is in de waardering van boekomslagen door tweens en wat volwassenen denken waaraan tweens de voorkeur geven. Bij twee van de drie sets omslagen (de set met voeten en de set met een springend persoon) waarderen oudere tweens en volwassenen de boekomslagen significant verschillend. Hierbij bleek allereerst dat bij beide sets volwassenen het stimulusmateriaal gemiddeld hoger waarderen dan oudere tweens doen. Daarnaast bleek bij de set met voeten dat volwassenen (1) onrealistische omslagen en (2) complexe omslagen

gemiddeld hoger waarderen dan oudere tweens. De resultaten laten dus zien dat volwassenen zich niet goed kunnen inleven in de voorkeuren van kinderen van 11 en 12 jaar, maar wel bij jongere tweens.

De hypothese dat er een discrepantie is tussen de voorkeuren van tweens en wat volwassenen denken waaraan tweens de voorkeur geven, is gebaseerd op de verwachting dat de esthetische ontwikkeling en verschillen in persoonlijke voorkeuren invloed hebben op het inlevingsvermogen van volwassenen. De resultaten van dit onderzoek ondersteunen deze verwachting echter niet. Ondanks dat eerder onderzoek uitwijst dat jongere tweens andere voorkeuren hebben voor fotografie dan volwassenen (Liben & Szechter, 2006), laat het huidige onderzoek zien dat volwassenen zich wel goed kunnen inleven in jongere tweens. Een verklaring voor de bevinding dat er wel een discrepantie bestaat bij oudere tweens, is wellicht te wijten aan de ontwikkeling van kinderen. Oudere tweens zijn mogelijk al begonnen met puberen. Bij meisjes begint de pubertijd namelijk tussen het elfde en vijftiende levensjaar en bij jongens meestal rond het veertiende levensjaar (Zimbardo et al., 2009). Volgens Westenberg (2007) is dit zelfs eerder, namelijk vanaf 10 jaar voor meisjes en vanaf 11,5 jaar voor jongens. Tijdens de pubertijd neemt het intellectuele vermogen van kinderen sterk toe en dragen zij hun mening op een heftige, koppige en uitgebreid beargumenteerde manier uit (Delfos, 2004). Pubers zijn veelal overtuigd van hun gelijk (2004) en zijn daarnaast vaak onder andere brutaal, ongehoorzaam en tegendraads (Westenberg, 2007). Het is goed mogelijk dat puberaal gedrag van tweens het volwassenen bemoeilijkt om zich te verplaatsen in oudere tweens. Met andere woorden, brutaal en tegendraads gedrag maakt het vermoedelijk moeilijk voor volwassenen in te schatten hoe oudere tweens denken. Daarnaast lijkt het ook goed mogelijk dat oudere tweens hun tegendraadse, puberale gedrag hebben geuit tijdens het invullen van de vragenlijst. Het is

denkbaar dat zij zich willen afzetten tegen kinderboeken en daarom de omslagen anders waarderen dan jongere tweens. Het is daarom interessant om in toekomstig onderzoek naar kinderboekomslagen onder tweens ook mogelijke invloeden van pubertijd mee te nemen.

Praktische en wetenschappelijke implicaties

Dit onderzoek is een belangrijke eerste stap voor de wetenschappelijke kennis van de waardering van fotografiegebruik op kinderboekomslagen. Zo biedt dit onderzoek voor het eerst wetenschappelijk bewijs die de verwachting ondersteunt dat tweens de voorkeur geven aan realistische boekomslagen. Ondanks dat er nog meer onderzoek nodig is om te kunnen generaliseren, biedt deze studie voor marketeers en grafisch designers bruikbare informatie waarmee ze kinderboekomslagen beter kunnen afstemmen op de voorkeuren van tweens. Daarnaast zijn de resultaten van deze studie een mooie basis voor verder onderzoek naar inlevingsvermogen van volwassenen. Ook al is het inlevingsvermogen van volwassenen goed bij jongere tweens, volwassenen schatten de voorkeuren van oudere tweens niet altijd goed in. Jongere en oudere tweens zijn dus daadwerkelijk twee verschillende doelgroepen en volwassenen moeten hier rekening mee houden wanneer zij zich verplaatsen in tweens. Meer kennis over het inlevingsvermogen van volwassenen in tweens biedt marketeers van kinderboekomslagen de mogelijkheid om op de juiste manier in te spelen op volwassenen. Ook helpt deze kennis leerkrachten en ouders de boeken uit te kiezen die tweens het meest aantrekkelijk vinden, om zo mogelijk de leesmotivatie te bevorderen.

Beperkingen en suggesties voor toekomstig onderzoek

Naast de eerder genoemde suggesties voor toekomstig onderzoek, zijn er een aantal beperkingen van de huidige studie die al dan niet leiden tot aanbevelingen voor nieuw wetenschappelijk onderzoek.

Allereerst is er in dit onderzoek gefocust op tweens. Er is nog geen wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de waardering van fotografiegebruik op boekomslagen bij de allerjongsten, bij tieners of bij volwassenen. Het is bijvoorbeeld heel aannemelijk dat hele jonge kinderen de voorkeur geven aan veel fantasierijkere afbeeldingen in tegenstelling tot tweens. Jonge kinderen hebben, zoals ook in de introductie is besproken, nog onvoldoende kennis van de werkelijkheid en vullen dit gemis daarom aan met fantasie (Weijenberg, 1994). Pas vanaf het achtste levensjaar wordt het verschil tussen fantasie en realiteit steeds duidelijker (Valkenburg, 2008). Toekomstig onderzoek waarbij andere leeftijdscategorieën worden meegenomen, is daarom heel interessant.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat de respondenten al het stimulusmateriaal hebben beoordeeld en dus niet aan een enkele conditie toegewezen zijn. Hierdoor zijn de respondenten gedwongen om naar de manipulaties te kijken, wat enigszins ten koste gaat van de interne validiteit van dit onderzoek. Desalniettemin is hier bewust voor gekozen. Uit de pilot is namelijk gebleken dat de manipulaties met name goed worden opgemerkt wanneer de verschillende varianten met elkaar vergeleken worden. De manipulaties konden echter niet sterker gemaakt worden, omdat anders de varianten van de boekomslagen binnen een set teveel zouden verschillen. De omslagvarianten zouden dan niet meer te vergelijken zijn, wat helemaal ten koste zou gaan van de interne validiteit. Dit zou erin resulteren dat verschillen in waardering niet meer toegerekend kunnen worden aan de manipulaties, maar dat deze eerder veroorzaakt worden door andere factoren zoals bijvoorbeeld kleur of specifieke elementen van de afbeelding. Daarnaast worden boeken in de bibliotheek en boekwinkel ook naast elkaar gelegd en vergeleken. Dan zullen boeken in hetzelfde genre, waarvan de omslagen op elkaar lijken, ook heel bewust worden vergeleken door de consument.

Tot slot is in het huidige onderzoek gekeken naar de waardering van omslagen van spannende fictieboeken. Maar welke rol speelt fotografie op omslagen bij non-fictieboeken? Het wordt aanbevolen om in toekomstig onderzoek ook te kijken naar non-fictieboeken en andere genres van fictieboeken om zo de resultaten beter te kunnen generaliseren.

Noot van de Auteur

Lysette Hartman, Faculteit Gedragswetenschappen, Universiteit Twente, Enschede.

Afstudeerartikel voor de opleiding Communication Studies.

Mijn dank gaat uit naar mijn inspirerende en kritische begeleiders vanuit de Universiteit Twente: dr. Thomas van Rompay (eerste lezer) en drs. Vanessa Okken (tweede lezer). Ook ben ik de participerende buitenschoolse opvang en basisscholen dankbaar, alsmede de continue steun en interesse van familie en vrienden.

Correspondentie met betrekking tot dit artikel kan naar Lysette Hartman,
Gronausevoetpad 112A, 7511 BN Enschede, Nederland. E-mail: info@lysettehartman.nl

Referenties

- Delfos, M. F. (2004). Communiceren met pubers. *Symposium in de abdij van Postel*. Retrieved from <http://www.mdelfos.nl/monografieen/puber.htm>
- Gelperowic, R., & Beharrell, B. (1994). Healthy Food Products for Children:: Packaging and Mothers' Purchase Decisions. *British Food Journal*, 96(11), 4-8.
- Gunter, B., & Furnham, A. (1998). *Children as consumers: A psychological analysis of the young people's market*. London, New York: Routledge.
- Heesters, K., Van Berkel, S., Van der Sloot, F., & Hemker, B. (2007). Balans van het leesonderwijs aan het einde van de basisschool 4: Uitkomsten van de vierde peiling in 2005 *Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau* (Vol. 33). Arnhem.
- Hunt, J. M. (1960). Experience and the Development of Motivation: Some Reinterpretations. *Child Development*, 31, 489-504.
- Koninklijke Bibliotheek. (2010). Genrethesaurus ten behoeve van de ontsluiting van bewaarcollecties kinderboeken. Retrieved 13-03-2012, from <http://kb.nl/vak/kinderboeken/genrethesauruse-hoofddeel.pdf>
- Liben, L. S., & Szechter, L. E. (2006). Hoe kinderen naar foto's kijken. *Cultuur + Educatie 15. De beeldcultuur van kinderen: Internationale kinderkunst na het modernisme*, 34-49.
- McWhinnie, H. J. (1968). A review of research on aesthetic measure. *Acta Psychologica*, 28, 363-375.
- NBD Biblion. (n.d.). MPS Overzichtsboarden genres fictie/ jeugd. Retrieved 12-03-2012, from <http://www.biblion.nl/?pagina=7037>
- Ogba, I.-E., & Johnson, R. (2010). How packaging affects the product preferences of children and the buyer behaviour of their parents in the food industry. *Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers*, 11(1), 77-89.
- Parsons, M. J. (1987). *How we understand art: A cognitive developmental account of aesthetic experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Picarta. (2012). Centraal Bestand Kinderboeken. Retrieved 13-03-2012 <http://www.kb.nl/cbk>
- Piters, A. M. P. (2000). *Is dit boek wat voor mij? Genreherkenning en voorkeursvorming op basis van het boekomslag*. Maastricht: Shaker Publishing.
- Piters, A. M. P. (2001). Communicatie door boekomslagen: het onderscheid naar genre. *Communicatiewetenschap*, 29(3), 209-222.
- Piters, A. M. P. (2008). 'Dan lijkt het echter': Een onderzoek over (fotogebruik bij) kinderboekomslagen. *Leesgoed*, 7, 282-283.
- Piters, A. M. P., & Stokmans, M. J. W. (2000). Genre Categorization and Its Effect on Preference for Fiction Books. *Empirical Studies of The Arts*, 18(2), 159-166.
- Reber, R., Schwarz, N., & Winkielman, P. (2004). Processing Fluency and Aesthetic Pleasure: Is Beauty in the Perceiver's Processing Experience? *Personality and Social Psychology Review*, 8(4), 364-382.
- Sharples, M., Davison, L., Thomas, G. V., & Rudman, P. D. (2003). Children as photographers: an analysis of children's photographic behaviour and intentions at three age levels. *Visual Communication*, 2(3), 303-330.
- Siegel, D. L., Coffey, T. J., & Livingston, G. (2001). *The Great Tween Buying Machine: Marketing to Today's Tweens*. New York: Paramount Market Publishing Inc.

- Szechter, L. E., & Liben, L. S. (2007). Children's aesthetic understanding of photographic art and the quality of art-related parent-child interactions. *Child Development*, 78(3), 879-894.
- Valkenburg, P. M. (2008). *Beeldschermkinderen: theorieën over kind en media*. Amsterdam: Boom.
- Valkenburg, P. M., & Cantor, J. (2001). The development of a child into a consumer. *Applied Developmental Psychology*, 22, 61-72.
- Van den Boom, S. (2006). *Relatiemedia: Praktijkboek voor doelgroepgericht communiceren*. Amsterdam, Pearson Education Benelux.
- Van der Linden, A. J. M. (2008). *A Cover Story: De invloed van een cover op de waardering en aankoopintentie van tijdschriften onder tweens*. Master Communication Studies, Universiteit Twente, Enschede, The Netherlands.
- Van Loon, D. (2007). *“Zijn steeltje valt flauw”: De esthetische ontwikkeling van jonge kinderen, toegepast op fotografie*. Master Algemene Cultuurwetenschappen, Universiteit van Tilburg, Tilburg, The Netherlands.
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. London: State University of New York Press.
- Vitz, P. C. (1966a). Affect as A Function of Stimulus Variation. *Journal of Experimental Psychology*, 71(1), 74-79.
- Vitz, P. C. (1966b). Preference for Different Amounts of Visual Complexity. *Behavioral science*, 11(2), 105-114.
- Weijenberg, J. (1994). *Alledaagse opvoedingsvragen: een wegwijzer voor groepsopvoeders en ouders*. Assen: Van Gorcum en Comp. B.V.
- Westenberg, M. (2007). *Wat bezielt mijn puber?*, Scholengemeenschap De Breul, Zeist.
- Winkielman, P., Halberstadt, J., Fazendeiro, T., & Catty, S. (2006). Prototypes Are Attractive Because They Are Easy on the Mind. *Psychological Science*, 17(9), 799-806. doi: 10.1111/j.1467-9280.2006.01785.x
- Yampell, C. (2005). Judging a Book by Its Cover: Publishing Trends in Young Adult Literature. *The Lion and the Unicorn*, 29(3), 348-372. doi: 10.1353/uni.2005.0049
- Zimbardo, P. G., Johnson, R. L., & McCann, V. (2009). *Psychologie, een inleiding*. Amsterdam: Pearson Education.